

לוקוטי ופסקי הלכות "חוקי היום"

ותלמדם
"חוקי היום"
לעשות רצונך
בלבב שלם

שע"י "חדר הוראה"

שכונת מנחת יצחק פעיה"ק ירושלים תובב"א - בראשות הרב היים אהרן בלייער שליט"א

דיני

ר"ה שחל בשבת

בקשה:

עקב המצב הנוכחי שאיננו נמצאים
בבתי מדרש כרגיל, נא לשלוח לכמה
שיותר אנשים כדי שיגיע הלכות אלו
לבתי בני ישראל, לתועלת הציבור,
וכך יש לכם יד בהפצת תורה
ובהלכות נחוצות

לקבל הגליון כל שבוע במייל:

Paskenshtibel@gmail.com

אפשר להוריד
גליונות קודמים
[Archives - ארכיון](#)

לתרומות

ליקוטי ופסקי הלכות "חוקי היום"

ותלמודם
"תוקפי היום"
לעשות רצונך
בלבב שלם

שע"י "חדר הוראה"

שכונת מנחת יצחק פתח תקוה ירושלים תשפ"א - בראשות הרב חיים אהרן בלייער שליט"א

194

ערב ראש השנה תשפ"א

דיני ר"ה כשחל בשבת

נא לא לעיין בגליון
בשעת התפילה
וקריאת התורה

מדיני תפילה

קבלת שבת

- א. לכה דודי. כשחל יו"ט לביל שבת והוא הדין כשחל ר"ה בשבת, אלו שמתפללים נוסח ספרד, אומרים מזמור לדוד הבו וכו', לכה דודי וכו' שני קטעים הראשונים דהיינו 'שמור ולקראת, ושנים האחרונים דהיינו 'מין ושמאל, 'ובואי בשלום, ובליל ר"ה כשאומרים 'ברינה ובצהלה' אין מוסיפים 'ובצהלה' כמו בשאר ימים טובים (מטה אפרים תקפ"ב ס"ב), ואחרי זה אומרים מזמור שיר.
- ב. ואלו שמתפללים נוסח אשכנז, אומרים 'מזמור שיר' ואין אומרים 'במה מדליקין' (רמ"א סי' ע"ד ס"ב).
- ג. כגוונא. בשבת רגילה בנוסח ספרד קודם ברכו אומרים 'כגוונא, ונחלקו המנהגים לגבי יו"ט שחל בשבת, בזמן שעיקר המנהג לא לאומרו (ליקוטי מהרי"ח, אלף למטה בדיני סוכות סי' תרכ"ה סק"ז), ויש שנוהגים כן לאומרו (מטה אפרים דיני ר"ה סי' תקפ"ב ס"ב).

תפילות שונות

- ד. בקשות וצרכים. אע"פ בסתם שבת אין לבקש רחמים ושאלת צרכי, מ"מ כשר"ה חל בשבת מותר לבקש על צרכי לפי שימים אלו הוקבעו לבקשות ותחנונים מלפני מלך מלכי המלכים הקב"ה היושב על כסא דין (הגרשז"א, הליכות שלמה פ"א הט"ו).
- ה. אבינו מלכינו. כשחל ר"ה בשבת אין אומרים בה 'אבינו מלכינו' (רמ"א סי' תקפ"ד ס"א) משום שאין שואלין צרכים בשבת (מ"ב סק"ד) ואינו דומה לשאלת צרכי הפרטיים המותרים לבקש בר"ה כשחל בשבת כנ"ל, מ"מ מאחר שבעיקר 'אבינו מלכינו' נתקן לומר בעת צרה ובתענית, נחשב יותר לבקשת צרכים האסורה בשבת.
- ו. י"ג מדות. בפתחת הארון להוצאת ס"ת בר"ה אומרים י"ג מידות כמו ביו"ט, וכשחל סתם יו"ט בשבת נוהגים לא לאמרו, מ"מ כשחל ר"ה בשבת, י"א שלא אומרים הי"ג מידות כמו ביו"ט שחל בשבת (מטה אפרים ס"ז, ארחות רבינו ח"ב עמ' כ"ח), אבל הרבה נוהגים לאמרו בר"ה גם כשחל בשבת (מטה אפרים שם, לוח א"י).
- ז. בכיה בשבת. בתפילות ר"ה יש להרבות בבכיה מתוך תפילה ותחנונים והרגשת התקרבות להקב"ה, ובשם האריז"ל שמי שאינו בוכה במים אלו סימן שאין נשמתו טובה ושלימה (באר היטב סי' תקפ"ד סק"ג) ואף כשחל ר"ה בשבת מותר וטוב לבכות (מטה אפרים סי' תקפ"ב סכ"ח) [ואגב, גם מביא בשם האריז"ל, אם רוצים לדעת באיזה רגע של היום האדם נידון, באותו רגע אדם מוצא את עצמו בוכה מעצמו בבכיה גדולה מאליו, אותה שעה דנין ליה בב"ד של מעלה ונפשו מרגשת ולכן בא הבכיה מאליו (באר היטב)].
- ח. אבל אין לבכות בכלל בר"ה מתוך עצבות, דכאון ואבילות, כמו שכתוב (נחמיה ח' ט') "אל תתאבלו ואל תבכו וכו' לכו אכלו משמנים וכו' ואל תעצבו כי חדות ה' היא מעוונכם, וקאי על ראש השנה (הגר"א, מעשה רב אות ד').
- ט. צדקתך בשבת מנחה. ר"ה שחל בשבת אומרים צדקתך במנחה (ש"ע סי' תקצ"ח), וכן נוהגין בני הספרדים, והטעם מאחר שהוא יום הדין אומרים צידוק הדין (מ"ב שם), אבל מנהג בני אשכנז שלא לאמרו (רמ"א שם), והטעם דהא עכ"פ יום טוב הוא וראש חודש (מ"ב שם), וכבר נמתקו הדינים אחרי תפילת מוסף (ערוה"ש ס"ב).

שמונה עשרה

- א. זכרון תרועה. כשחל ר"ה בימי חול אומרים 'יום תרועה מקרא קודש', ואם חל בשבת אומרים 'זכרון תרועה' (ש"ע סי' תקפ"ב ס"ז) שהרי לא תוקעים בשבת אלא מזכירין את ענין התרועה, ומ"מ אם בטעות אמר בשבת 'יום תרועה' אינו חוזר (מ"ב סק"ט).
- א. מקדש השבת וישראל ויום הזכרון. כשחל ר"ה בשבת צריך לחתום ברכת קידוש היום בנוסח, 'מקדש השבת וישראל ויום הזכרון', ואם שכח כלל להזכיר של שבת לא יצא, (מטה אפרים סכ"א, מ"ב סי' תפ"ז סק"ג) ויחזור 'לאתה בחרתנו' (הגרשז"א), ואם הזכיר של שבת בתוך הברכה, כגון שאמר 'זתן לנו וכו' ואת יום השבת הזה וכו' אבל חתם בלי להזכיר את השבת, נסתפק המ"ב אם יצא (ביאה"ל שם ד"ה מקדש), ולכן ספק ברכות להקל ולא יחזור (הגרשז"א, הליכות שלמה ר"ה פ"א ס"ד).

תשליך

- ב. מנהג קדום לומר תשליך ליד נהר אחרי הסעודה ביום א' דר"ה (מהרי"ל, רמ"א סי' תקפ"ד ס"ב) או אחרי מנחה סמוך לשקיעת החמה (ע"פ האריז"ל, מ"ב סק"ח), וכשחל יום א' בשבת, נוהגים לאמרו ביום שני של ר"ה, ואולי הטעם משום שלרוב היה הנהר מחוץ לעיר ושלא יבואו לאיסור הוצאה כשלוקחים עמהם המחזור וכדומה (פמ"ג, מ"ב שם), וכן משום עומס הזמן שצריך גם לאכול סעודת שלישית (לקמן אות כ"ג).
- ג. מקום שיש עירוב. כשאומרים תשליך במקום שיש עירוב וממילא אין חשש הוצאה, נחלקו האם עדיין יש ענין לא לאמרו ביום שבת, י"א שע"פ קבלה אין לאמרו בכלל בשבת (חיד"א בברכי יוסף, אלף המגן סק"א), ויש אומרים שבמקום עירוב עדיף לומר ביום השבת עצמו כשהוא ביום ראשון (מטה אפרים סי' תקצ"ח ס"ה, תורה לשמה סי' קמ"ה, כף החיים סק"א).
- ד. בעיר לונדון לאחרונה העמידו קהילת התאחדות הרבנים עירוב מהודר בשכונת טאטענהעם, סטאמפורד היל, ומעלתו הוא שמוקף עם ג' מחיצות איך שמחיצה א' הוא שפת 'הנהר לי' [River Lea] (ש"ע סי' שס"ג סכ"ט ובנו"ט), אבל צריכים הם להיזהר גם שם, שהרי צורת הפתח אינו מגיע ממש ליד הנהר אלא קצת לפני זה, ולכן על אף ששפת הנהר הוא המחיצה מן התורה, מ"מ צריכים להיזהר שלא לטלטל מעבר לצורת הפתח לכיוון שפת הנהר, ומשום הזהירות עדיף גם שם להגיד תשליך רק ביום שני של ר"ה ולא בשבת.

תקיעת שופר

- טו. יום טוב של ר"ה שחל להיות בשבת אין תוקעין בשופר, (ש"ע סי' תקפ"ח ס"ה) גזרה שמא יטלנו בידו לילך אצל בקי ללמוד ויעבידנו ד' אמות ברשות הרבים (מ"ב סק"ג).
- טז. זכרון תרועה. על אף שאנו יודעים גודל מעלת ומצות שופר בר"ה עד שיש למצוה זה כח להפוך את מידת הדין למידת הרחמים והוא מה שעומד לנו לזכות בדין, והוא הענין היחידי המוזכר מפורש בתורה אודות ר"ה, מ"מ ביטלו לנו חז"ל את המצוה מחשש שמא יעבור על איסור שבת, ללמוד כח חז"ל לשמוע לדברי חכמים, את מעלת וגודל קדושת השבת ויש להתבונן בזה (תשובות והנהגות ר"ה עמ' ש"פ), וכשאנו רק מזכירים הפסוקים של שופרות, נחשב כאילו תקענו בשופר ופעלנו בשמים מה שהשופר עצמו צריך לפעול (וע"י לקמן אות ח").

ז. השופר מוקצה בשבת ואסור לטלטלו, ובתחילה היה מוגדר כמוקצה מחמת איסור, ולכן היה מותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו (רמ"א סי' תקפ"ח ס"ה) כגון שרצה לשאוב בו מים (מ"ב סקט"ו), ובזמנינו שאין משתמשים בשופר לשאוב נוזלים וכדומה והשופר עומד לתקיעה בלבד, אסור לטלטלו לצורך גופו ומקומו, ויתכן שהוא אף נדון כמוקצה מחמת חסרון כיש שכן מקפידים לשמור עליו היטב וליחד לו מקום מיוחד (הגרש"א, שש"כ פכ"ח הע' ע"ב).

תקיעה בערב ר"ה

יח. אין תוקעין בערב ראש השנה (ש"י"ע סי' תקפ"א ס"ג) כדי להפסיק בין תקיעות דרשות לתקיעות דחובה ומשום חשש בל תוסיף, וכן כדי לערבב השטן (מ"ב סק"ד), ואף כשחל יום א' דר"ה בשבת וממילא השבת מפסיק בין תקיעות דרשות לתקיעות דחובה, וכן יש עירובב השטן בזה שלא יתקעו בשבת שיחשבו שכבר עבר ר"ה, מ"מ אין לתקוע בערב ר"ה, דכיון שאומרים 'זכרון תרועה' הוי כמו תקיעה (שער הציון שם סק"ה), ומבואר שהשטן מתערבב אפילו ע"י הזכרון תרועה בדיוק כאילו שמע תקיעות ממש (כ"ל אות ט"ז).

יט. **כדי להתלמד.** אדם שצריך לתקוע בשופר כדי להתלמד, ונוגע למעשה השנה [תשפ"א] שיש הרבה אנשים שנודע להם בדקה אחרונה שיצטרכו לתקוע שופר לעצמם, הסכימו הפוסקים שמוותר להם לתקוע להתלמד עכ"פ בחדר סגור שלא ישמעוהו ויראוהו אחרים (מ"ב שם סק"ד).

כ. **עם שופר פסול.** יתכן שמוותר לתקוע בשופר פסול בערב ר"ה, שהרי אין בו צד בל תוסיף, וכן השטן אינו שומע אלא לקול משופר כשר, בפרט כשסוברים שתקיעות של חודש אלו צריכים להיות ע"י שופר כשר (מור"ב בשו"ת שבת הקהתי ח"א סי' קפ"ה), ולכן לפי מה שכתבנו (גליון 192 אות י"ד) ששופר שיש עליו מסכה בראשו פסול לתקוע בו ואין יוצאים בו כלל בר"ה, מותר לתקוע בו עכ"פ בערב ר"ה, והוא עצה טובה למתלמד שיכול לקשור מסכה לשופר ואז לתקוע בו עד ר"ה, וידקדק להוריד המסכה לפני ר"ה, שלא יהיה בהורדתו ביו"ט ובהכשרתו להיות שופר כשר משום מתקן מנא (ע"פ מ"ב סי' תקפ"ז סק"ג).

קידוש ליל שבת ור"ה

של שבת ושל ר"ה

כא. בנוסח הקידוש צריך להזכיר של ר"ה וגם של שבת. אם קידש רק של שבת ולא הזכיר את ר"ה כלל, לא יצא וצריך לחזור ולקדש כדין, וכן אם קידש של ר"ה בלבד ולא הזכיר של שבת כלל, חוזר ומקדש כדין.
כב. אם הזכיר בקידוש את ר"ה ואת השבת, אלא שסיים בברכת 'מקדש ישראל ויום הזכרון' ונשמט ממנו של שבת, אם נזכר תוך כדי דיבור, יחזור ויאמר 'מקדש השבת וישראל ויום הזכרון', ואם נזכר רק אחר כדי דיבור, מאחר שהוא ספק אם יצא, אינו חוזר מדין ספק ברכות להקל (באיה"ל סי' תפ"ז ד"ה מקדש, ועי' לעיל אות י"א), וטוב אם ישמע ויצא ידי חובתו בקידוש ממי שעדיין לא קידש.

סעודת שלישית

כג. בשבת אוכלים סעודה שלישית אבל לא ביו"ט, ולכן כשחל יום א' דר"ה בשבת יש חיוב לאכול סעודה שלישית מדין שבת, ולכן יש לקצר קצת בתפילות של ר"ה כדי שישפיק לאכול סעודת שלישית ובזמן הנכון.
כד. **עד מנחה קטנה.** לכתחילה כשאפשר, יאכל סעודת שלישית בשבת לפני זמן מנחה קטנה כדי שיאכל סעודת ליל שני בתיאבון (רמ"א סי' תקכ"ט ס"א), ואם לא אכל עד מנחה קטנה, יכול לאכול אחר מנחה קטנה, אך אז מצוה לכתחילה ליהזר שיאכל רק מעט פת כדי שלא יתמלא כריסו ויקשה לו לאכול סעודת לילה (מ"ב שם סק"ח).

כה. **עד השקיעה.** בדיעבד יכול לקיים סעודת שלישית עד השקיעה, אבל מהשקיעה והלאה כבר לא יאכל שהרי יתכן שכבר יתחייב בחיוב קידוש של ב' דיו"ט.

כו. **לחלק הסעודה.** כשי"ט ראשון חל בשבת הרבה נוהגים לחלק סעודת צהריים לשנים כדי לקיים בשניה סעודת שלישית (שערים מצויים בהלכה סי' ק"ג קונט"א סק"ג, דרכי חיים ושלוש אות תק"ח), דהיינו שאחר אכילת מנה ראשונה כגון מאכל הביצים עם בצלים, מברכין ברכת המזון ומרחיקים עצמם מן השלחן ומפסיקים מעט בדברי תורה או שיוצאים לחוץ לפסק זמן כמו עשרים דקות, וחוזרים ונוטלים שוב ידיים וגומרים הסעודה, ואין בזה חשש ברכה שאינה צריכה, כיון שעושה כן מחמת שמחויב מדינא לאכול סעודת שלישית (מ"ג"א סוף סי' רט"ו, שו"ת הרא"ש סי' כ"ב).

ותודיענו

כז. כשחל ליל שני של ר"ה במוצאי שבת, מבדילים בתפילה בנוסח 'ותודיענו' כמו בשאר יו"ט שחל במוצאי שבת (ש"י"ע סי' תצ"א ס"ב), ואם שכח לומר 'ותודיענו', אם התחיל כבר לומר 'ותתן לנו ה' וכו' שכבר אמר ה', שוב לא יחזור לומר 'ותודיענו' ויסמוך על מה שעתידי להבדיל על הכוס בקידוש (מטה אפרים סי' תקצ"ט ס"ז), ואע"פ לגבי 'אתה חוננתנו' בסתם מוצ"ש הרי הוא חוזר כל שלא סיים עדיין הברכה (ש"י"ע סי' רצ"ד ס"ד), מ"מ כאן שכבר אמר ה', הרי יפסיד אותו לבטלה אם יחזור (הגרש"א שלחן שלמה יו"ט דיני קידוש והבדלה אות ז', שו"ת שבת הלוי ח"ט סי' כ"ג אות ב').
כח. מי שלא אמר 'ותודיענו' בתפילה, וכן נשים שלא הבדילו בתפילה, לא יעשו מלאכה האסורה בשבת כגון לבשל עד שיאמרו בפה 'ברוך המבדיל בין קודש לקודש' ועדיף לומר כל הנוסח בלי שם ומלכות (מטה אפרים שם).

הבדלה במוצאי שבת שהוא יו"ט

כט. כשחל מוצאי שבת בליל יו"ט, [כגון השנה תשפ"א שחל ר"ה ביום שבת וביום א'], אומרים נוסח הבדלה תוך הקידוש, והסדר הוא ע"פ הסימן 'יקנה"ז דהיינו, יין [בורא פרי הגפן], קידוש, נר [בורא מאורי האש], הבדלה, זמן [שהחיינו].

ל. **המבדיל בין קודש לקודש.** מסיימים בברכת הבדלה, 'המבדיל דין קודש לקודש' ואם טעה וסיים 'המבדיל בין קודש לחול', לא יצא כל שלא תיקן את דבריו תוך כדי דיבור, וצריך לחזור ולהבדיל (הגרש"א, שלחן שלמה יו"ט דיני קו"ה אות כ"ו, שו"ת שבת הלוי ח"ח סי' קי"ח), ומ"מ ספק הוא אם צריך שוב לברך 'בורא פרי הגפן', ולכן מספק לא יברך שוב (שש"כ פס"ב הע' מ"ז).

לא. **שאר מנהגי הבדלה.** אין מברכין על בשמים בהבדלה זאת (מ"ב סי' תע"ג סק"ג), וכן אין שופכין מעט מכוס קידוש כנהוג לגבי הבדלה לסימן ברכה (רמ"א סי' רצ"ו ס"א), משום שבזיון הוא ליום טוב לדאוג בו על הרווחת שכר שנאסרה ביו"ט (הגרש"א, שש"כ פס"ב סט"ו).

לב. אשה שותה מכוס של קידוש אף שהוא גם כוס של הבדלה, אע"פ שבכל מוצאי שבת מקפדת לא לשתות מכוס של הבדלה.

לג. **שכח להבדיל.** אם שכח להבדיל תוך הקידוש, משנזכר חייב להפסיק את סעודתו ולהבדיל על הכוס, ולברך על הנר וברכת המבדיל, אבל כל שהוא תוך הסעודה אינו שוב מברך 'הגפן'. ואם שכח ולא נזכר עד למחר, מבדיל ביום על הכוס אבל אינו מברך על הנר (שש"כ שם ס"ט).

נר הבדלה

לד. **נר אחד.** בכל מוצאי שבת נוהגים לברך 'בורא מאורי האש' על נר קלוע דהיינו שיש בו שתי פתילות או יותר שנחשב אבוקה (ש"י"ע סי' רח"צ ס"ב), וכשחל ביו"ט שאסור לכבות נר, הרבה נוהגים לברך על אחד מהנרות שהדליקו לחג, והוא מאחר שמעיקר הדין גם בכל מוצאי שבת אפשר לברך על נר בעל פתילה א' (שם).

לה. **לקרב שתי נרות.** הרבה נוהגים לקחת שתי נרות מהנרות שהדליקו לחג ולקרבתם יחד כדי שיהיו שתי הלהבות בגדר אבוקה (אגף המגן מט"א סי' ת"ר סק"ג, ארחות רבינו ח"ב עמ' קי"א), ועדיף אם אפשר להקפיד שהנרות עצמם לא יגעו זה בזה משום חשש ממחק בשעוה, רק הלהבות יגעו זה בזה (הגרשי"א, הגש"פ, יו"ט שני כהלכתו פ"א ס"ו).

לו. אמנם יש שפקפקו על הנהגה זו, שכשמפרידים הנרות ולהבות אחד מהשני חוששים שיש בזה משום כיבוי האסורה ביו"ט, והעדיפו לסמוך על עיקר הדין לברך על נר יחיד.

לז. **נר יקנה"ז.** בזמנינו אפשר להשיג בהרבה מקומות נר יקנה"ז שהוא נר קטן קלוע או נירות חימום [tea-lights] העשוי משתי פתילות שנכבה ממילא לאחר כמה דקות, ובכך אפשר להדר לקיים הבדלה בהידור גם עם אבוקה, [אפשר להכין את זה לבד ע"י שלוקחים נר חימום ומוסיפים ותוחבים בתוך החור באמצע עוד פתיל מנר אחר].

לח. אמנם יש שפקפקו גם על זה שמאחר שאין נהנין מריבוי הנר מאחר שיש בזמנינו אור חשמל, הרי נקרא הבערה שלא לצורך וכעין מה שנחלקו בהיתר להדליק נר נשמה ביו"ט (יו"ט שני כהלכתו), ומ"מ יש על מה לסמוך כשמשאיר הנר דלוק על השלחן עד שנכבה.

הננו לוקחים את ההזדמנות לאחל לכל קוראינו בכתביה וחתומה טובה שנת ישועות, רפואות ונחמות, שנזכה לראות את מלכותו בתפירתו על כל העולם כולו במהרה בימינו

גליון זה נתרם ע"י ידידנו הר"ר **משולם פנהם פארהאנד** הי"ד אב"י מונטריאל לכבוד מורינו הרב ר' **חיים אהרן בלייער** שליט"א שייכה לשנה טובה ומתוקה והמשך ס"ד מרובים בפעליו הכבירים בזיכוי הרבים

גליון זה נתרם ע"י ידידנו וחבר חוקי חיים הרב **שניאור פרידמאן** שליט"א, לרגל השנה החדשה שייכה לכתביה וחתומה טובה ושנת של הצלחה מרובה בעל ענינים